

STÁTNI DIVADLO OSTRAVA - NOSITEL ŘADU PRÁCE
ČINOHRA PETRA BEZRUČE
NOSITEL VYZNAMENÁNÍ ZA ZÁSLUHY O VÝSTAVBU

ROGER VITRAC

VIKTOR ANEB DÍTKA U MOCI

Měšťácké drama

Překlad: Eva Outratová

Režie: JOSEF JANÍK

Výprava: Marta Roszkopfová

Dramaturg: Roman Císař

Pohybová spolupráce: Jindřich Šimek

Inspice: Věra Šukalová

Náповěda: Jiřina Čížková

Viktor, devítiletý	Bohuslav Čvančara
Filip Paumelle, jeho otec	Vladimír Čapka
Emilie Paumellová, jeho matka	Věra Janků
Lili, jejich služka	Magda Šputová j. h.
Ester, šestiletá	Eva Vejmělková j. h.
Gaston Magneau, její otec	Miloš Čížek
Tereza Magneauová, její matka	Monika Hálová
Marie, služka u Magneauových	Blanka Meierová
Generál Etienne Lonségur	Milan Šulc
Ida Mortemari	Danuše Ondráčková
Velká dáma, nemá postava	Marie Víková
Lékař	Vítězslav Kryške

Premiéra dne 5. října 1984 na scéně činohry Petra Bezruče

Větší význam než dramatická produkce vzniklá v rámci surrealistického hnutí měla díla, která někteří surrealisté napsali poté, co se s ním rozešli nebo z něj byli vyloučeni. Herec a režisér Antonin Artaud (1896–1948), jeden z největších surrealistických básníků, který významně ovlivnil moderní francouzské divadlo, a ROGER VITRAC (1899–1952), nejschopnější surrealistický dramatik, byli Bretonem ze surrealistického kroužku vyloučeni, poněvadž natolik podlehli svým nedůstojným komerčním instinktům, že chtěli hrát surrealistické hry v profesionálním divadle. Když koncem roku 1926 Breton Artauda a Vitracu zavrhl, založili spolu riskantní podnik, jemuž dali jméno divadlo Alfreda Jarryho (Théâtre Alfred Jarry). Na program byla Artaudova jednoaktovka Zkažený žaludek aneb Pomatená matka (Ventre brûlé ou La mère folle) a Vitracovo Tajemství lásky (Les Mystères de l'amour).

Tajemství lásky je pravděpodobně nejzávažnějším pokusem o skutečně surrealistickou hru. Lze ji také považovat za příklad automatického psaní, poněvadž její převážnou část tvoří něžné a sadistické fantazie dvou milenců. Dekorace jsou inspirovány surrealistickými obrazy, a tak např. čtvrtá scéna představuje zároveň nádraží, jídelní vůz, mořské pobřeží, hotelovou halu, obchod s látkami a náměstí venkovského města. Minulost, přítomnost a budoucnost se prolínají jako ve snu a podobně splývá skutečné s možným. Přece však jsou v tomto chaosu místa pozoruhodné básnické přesvědčivosti.

Druhá Vitracova surrealistická hra VIKTOR aneb DÍTKA U MOCI (Victor, ou Les enfants ou pouvoir) měla premiéru 24. prosince 1924 a režíroval ji Artaud. Opouští chaos čistého automatismu a používá metod fraškovité a fantastické salónní komedie, s níž se později setkáváme u Ionesca. Viktor je devět let stár, měří 2,13 m a má inteligenci jako dospělý. On a jeho šestiletá přítelkyně Ester jsou jediní rozumní lidé v pomatené rodině. Viktor v mnohém směru předjímá Ionesca: stejně jako později u Ionesca je hra směsicí zparodovaného tradičního divadla (— parodie na hru proslulého autora melodramat z počátku 19. století Pixérécourta) a čisté absurdity. — Viktor byl v Paříži znovu úspěšně uveden v roce 1962 (v Anouilhově režii). Ionescův úspěch mu uvolnil cestu.

V pozdějších hrách se Vitrac vrací k tradičnímu dramatu, některé však stále nesou stopy jeho surrealistického období. Dokonce i tak společenská a politická hra jako Rána u Trafalgaru (Le Coup de Trafalgar), obraz pařížské společnosti před první světovou válkou, během ní a po ní (premiéru měla v roce 1934), a Vlkodlak (Le loup-garou), komedie odehrávající se v elegantním ústavu pro choromyslné, prozrazuje surrealistickou školu autorovou technikou dialogů, jež mezi sebou vedou blázní.

(Zpracováno podle studie Martina Esslina
Podstata, tradice a smysl absurdního di-
vadla)

Slovo „surrealismus“ se nám vnutilo, aby označovalo jistý druh postupu, který se dal zobecnit a jemuž jsme se věnovali. Proto jsem pokládal za nevyhnutelné definovat je r. 1924 jednou pro vždy:

SURREALISMUS = čistý psychický automatismus, jímž máme v úmyslu vyjadřovat buď slovem, buď písmem a nebo jakýmkoliv jiným způsobem skutečný pohyb myšlenky. Diktát myšlení za neúčasti jakéhokoliv rozumového dozoru, mimo jakékoliv estetické či mravní zřetele.

FILOZOFICKÁ ENCYKLOPEDIE (Encyclopédie Philos.): Surrealismus se zakládá na víře ve vyšší realnost jistých forem asociací, jež byly až do surrealismu opomíjeny, na víře ve všemohoucnost snu a v zájmu prostou hru myšlení. Snaží se nadobro podkopat ostatní duševní mechanismy a nastoupit na jejich místo při řešení hlavních otázek života. K absolutnímu surrealismu se přiznávají p. p. Aragon, Baron, Boiffard, Breton, Carrive, Crevel, Delteil, Desnos, Eluard, Gérard, Limbour, Malkine, Morrise, Naville, Noll, Péret, Picon, Soupault a Vitrac.

(André Breton: Co je surrealismus?)

ROGER VITRAC O SVĚ HŘE

Už slyším otázku: „Byla tato repríza nutná?“ Nezestárlo mé dílo?

Autor sám zestárl. Říká se, že stáří je náročné. Jistě. Ale mládí jedná...

Kdo je Viktor? Mýtus předčasně vyspělého dětství. Karikovaný příslib geniálního dítěte. O předčasně vyspělých dětech, které předčasně umírají, se říká: „Nemohl žít, to víte, on byl dásně inteligentní.“

Rimbaud umírá ve století barbarů. Viktor prostě umírá v den svých devátých narozenin. Docela hloupě – maloměšťácky – ale celý, právě v okamžiku, kdy se mu zjeví život takový, jaký ve skutečnosti je. Se svými vzpomínkami, svými přísliby, svými intrikami, svými pomíjivými zjevy. Nic není pomíjivější už samo o sobě, než narozeniny.

12. září 1909: poslední efemérní událost. A mýtus, pokud může, se odívá tímto datem.

A osud je v módě. Osud je vždycky v módě.

Zde se osud jmenuje Ida Mortemari. Sfinga.

Sfinga secesní, obraz světa, nad nímž přelétají první aeroplány, světa ohroženého anarchistou Ferrerem, konsolidovaného cizoložstvím, dosud znepokojovaného kouřem z Bazainových praporů. Tento svět Prévostových „Dopisů Françoise“, černého kosatce, Metra, šňěrovačky „Mystérium“, žen ve spodničkách a petomana z Eldorada. Svět páchnoucí a revanšistický, který dosud nestrávil svoji porážku.

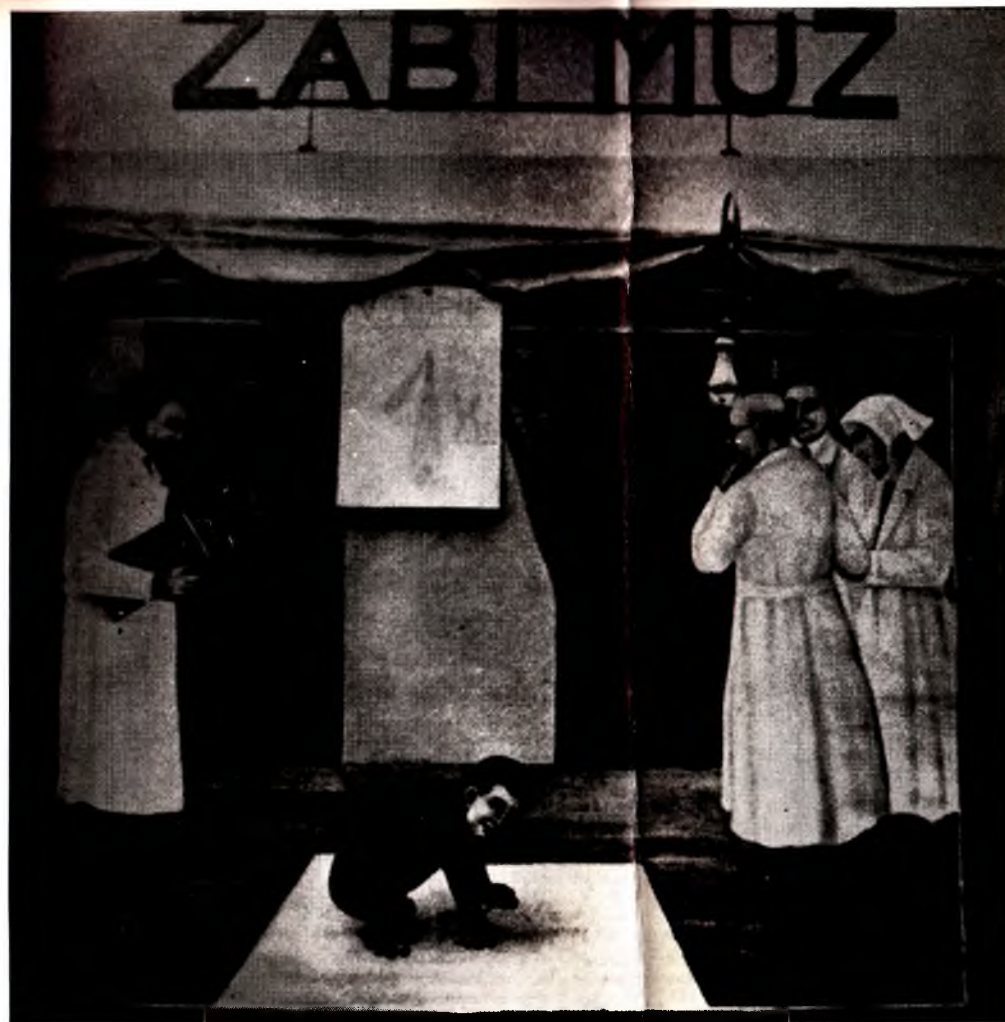
Ale proč ta velká dáma? Proč ne Sfinga? Proč nechává Poe říkat „never more“ havranovi a ne papouškovi?

Táži se vás, protože to víte.

Ida Mortemari je sfinga slávy a hanby v měřítku malých lidí, fantóm epochy, která všude vyvěsila „Vstup volný“. Lidé tomu uvěřili. I když Svoboda není komtesa z aristokratické čtvrti Saint-Germain.

Viktor je možná hra nepříjemná. A všichni víme, že nepříjemný pocit je nepřítelem potěšení. Ale kdo brání obecenstvu, aby čerpalo své potěšení na úkor autora?

(Z článku uveřejněného 11. listopadu 1946 u příležitosti reprízy hry „Viktor“ v divadle Agnes Capri)

POZNÁMKA K INSCENACI

Po Viktorovi jsme sáhli s přesvědčením, že tato (dnes šedesát let stará!) hra promlouvá k současnosti především svou výjimečnou schopností postihnout pseudomorálku měšťácké společnosti, nezdolnou unanimitu jejího povrchního myšlení. Autor tak čini povýtce rafinovaně: nejprve nám demonstruje svět, který je nám všem důvěrně známý, aby jej vzápětí destrukoval a vystavil nešetnému, do krajností hyperbolizovanému zkarikování. Je to hra vskutku nepřijemná: metodou ustavičného šoku nás nenechává na pochybách, že onen měšťák, kterýmžto automaticky skloňovaným výrazem tuze rádi pojmenováváme své okolí, dríme do značné míry v každém z nás... — Odtud naše konkretizace žánrového vymezení hry jakožto měšťáckého dramatu.

V inscenaci bychom chtěli nastavit zrcadlo měšťáctví v dvojí podobě: v podobě intelektuální argumentace (Viktor) a v podobě dosud nezkalené naivity a bezbranné upřímnosti dítěte (Ester). Neboť měšťákovi není nic tak vzdáleného, jako poznávající tvůrčí intelekt a neposkvřený svět dětských vidin.

Kdybychom sjezdili všechny končiny vlasti a skutečně se nám podařilo najít devítiletého mentálně vyspělého chlapce a k němu šestiletou holčičku, jako první na světě bychom vyhověli zmíněnému, nikoli však předepsanému věku hrdinů. O to jistě autorovi nešlo: šlo mu o způsob ozvláštňení, což se dokonale užročilo nápadem demaskovat nadčasové rysy měšťáka prostřednictvím „dětí u moci“.

Podobně — kdybychom vzali vážně Viktorův vzrůst — hru bychom nejspíš nikdy nerealizovali. V našem záměru opouštíme výšku postavy, abychom ji „nahradili“ hloubkou duše. Moudrostí stáří, jež je na opačném bodu kružnice nazývána moudrostí dítěte. Sledujeme vytvoření vědomě nonkonformní postavy, která je nadána moudrou věcností a nadhledem intelektuální argumentace. V případě Ester sledujeme pak vytvoření nevědomě nonkonformní postavy, proto jsme hledali mladistvější představitelku role.

A poněvadž jde přece jen i o hru nadrealistickou, dovolili jsme si mít Viktora nejen starého, ale dokonce mrňavého, zato však s velkým mozkiem, zatímco Ester kapánek převyšuje paní matku. A aby pohrávání s věkem postav bylo dokonáno, volili jsme záměrně mladá sexuální hříbátka (tj. Filipa a Terezu), zatímco na ocet zbyli méně dekorativní sošky měšťáckého budoáru (tj. Gaston a Emilie).

rc

Vedoucí výroby a technického provozu: ing. Ivan Bilek. Vedoucí dekoráčnických dílen: Přemysl Kirschner. Vedoucí výroby kostýmů: Eliška Zapletalová. Jevištní mistr: Václav Plachý. Mistr osvětlení: Jaroslav Režáb. Zvuk řídí: Marie Krejčí. Mistr vlásekárny: Vojmil Nytra. Mistr rekvizitární: Eva Wiesnerová. Mistr garderoby: Zlata Nezhybová.

Program Státního divadla v Ostravě připravil Roman Císař, výtvarnice programu a grafická úprava: Marta Roszkopfová, Typografická spolupráce: Marcela Havlíčková. Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 21, Ostrava 1, Novinářská 7, č. z. 41791. Povoleno Sm KNV č. j. kult./1589/84 - Neme/403/16. Všechna práva k zastupování tohoto díla provozuje DILIA. Cena programu 150 Kčs.

NEPRODEJNÉ